

С. ГАЙДА, В. Л. ІВАЩЕНКО

ІСТОРІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМІСІЇ ПРИ МІЖНАРОДНОМУ КОМІТЕТІ СЛАВІСТІВ

Історія Термінологічної комісії при Міжнародному комітеті славистів бере свій початок ще з середини ХХ ст. Рішення про її створення було прийнято в жовтні 1955 р. на нараді в Белграді.

За спогадами О. В. Суперанської, в 1958 р. у Москві відбувся ІV Міжнародний з'їзд славистів, на якому працювали різні комісії, зокрема й Термінологічна. Стало питання про початок їхньої регулярної роботи при Міжнародному комітеті славистів із підкомісіями при національних комітетах. Діяльність комісій до 1960 р. було оголошено підготовчою [5, с. 7].

У період 1958–1963 рр. Термінологічну комісію, яка складалася на той час із двох підкомісій – лінгвістичної (голова О. В. Ісаченко) й літературознавчої (голова Д. Д. Благой), очолює Д. Д. Благой.

У 1960 р. на засіданні Міжнародної термінологічної комісії (лінгвістичної) (МТКЛ) при Міжнародному комітеті славистів у Празі було підтримано ініціативу проф. Л. Андрейчина (Болгарія) укласти “Словник слов'янської лінгвістичної термінології” й “розпочати роботу з уніфікації літературознавчої та лінгвістичної термінології. З цією метою створити проект термінологічного словника і бібліографію термінологічної літератури” (ІV Міжнародний съезд славистов: Отчет. – М., 1960. – С. 160–161) [5, с. 7]. Над Словником працювали: Чехословацька лінгвістична термінологічна комісія (базою для роботи Комісії став Інститут чеської мови Чехословацької Академії Наук); Серболужицька термінологічна комісія (співпала з відділом мовознавства Інституту сербської етнографії; в роботі Комісії взяли участь Р. Єнч, Г. Фаска, Ф. Міхалк, Г. Шевць, П. Фйолкель); Українська термінологічна комісія (працювала під керівництвом О. С. Мельничука, пізніше О. Б. Ткаченка, далі А. Й. Багмут; до складу Комісії ввійшли А. О. Білецький, Г. М. Гнатюк, М. А. Жовтобрюх, І. І. Ковалик, Н. А. Москаленко, В. С. Перебийніс; Комісії допомагали В. М. Русанівський, Л. С. Паламарчук, Т. Б. Лукінова, Н. П. Романова); Білоруська термінологічна комісія (працювала під керівництвом М. Р. Судника; до її складу ввійшли О. І. Киселевський, І. І. Лучиць-Федорець, А. Є. Міхневич, О. Й. Підлужний, Г. О. Цихун). Російські еквіваленти добирав О. Б. Шапіро, який входив до складу

© С. ГАЙДА, В. Л. ІВАЩЕНКО, 2015

Комісії, пізніше керівник Комісії В. Г. Костомаров, далі О. О. Реформатський (з Передмови до першого тому “Словника слов’янської лінгвістичної термінології”) [3, с. XXI–XXIV]. Він редагував російську частину разом із В. Страковою (Чехословаччина) [5, с. 8]. Болгарські еквіваленти підготував Л. Андрейчин у співпраці з іншими болгарськими лінгвістами. Словацьку лінгвістичну термінологію добирали співробітники Інституту мовознавства ім. Л. Штура Словацької Академії Наук. Польську частину курував В. Дорошевський, консультуючись із співробітниками польських наукових лінгвістичних закладів; у роботі над комплектуванням і зв’язанням брали участь Д. Буттлер, Г. Саткевич. Македонські еквіваленти готували Б. Відоєські, Р. Ігринова-Скаловська, Б. Конеські, К. Тошев. Сербохорватські=хорватосербські еквіваленти добирали П. Івич, Д. Брозич. Словенський відділ представляв Т. Логар, далі Й. Топоришич; до роботи були залучені Ф. Томшич, А. Баєць. Англійські еквіваленти виробили Р. Оті, Л. Ньюмен, Й. Вахек, А. Скалічкова; французькі – П. Гард; німецькі – Р. Ружечка (як консультанти брали участь Г. Бергманн, Е. Ейхлер, Е. Ізинг, Р. Клаппенбах, В. Шпербер, А. Штейбе, Д. Фівегер; організаційну роботу забезпечила Г. Вальтер) (з Передмови до першого тому “Словника слов’янської лінгвістичної термінології”) [3, с. XXI–XXIV].

На конгресі славистів, згадує О. В. Суперанська, який відбувся в 1963 р. у Софії, було прийнято рішення створити в середині Ономастичної комісії (про яку ще не йшлося в 1958 р.) Термінологічну підкомісію слов’янської ономастики під керівництвом Чехословаччини, оскільки під час роботи над створенням реєстру Словника з’ясувалося, що термінологія ономастики, попри те, що вона базується на загальнолінгвістичній термінології, зовсім не розроблена [5, с. 7].

Вихідним матеріалом для підготовки Словника, як зазначено в його Передмові, став список лінгвістичних термінів із поняттєвим їх розміщенням, укладений словацькими мовознавцями (з опертям на публікацію “Základná jazykovedná terminológia”, Bratislava, 1952). На засіданнях Чехословацької термінологічної лінгвістичної комісії цей список було значно доповнено та впорядковано за поняттями (системно). Макет словника було обговорено на засіданнях Міжнародної термінологічної комісії у Варшаві (1962), в Бауцені (1963) і в Любляні (1964). На наступних засіданнях обговорювалися принципи системного оформлення термінології в окремих тематичних рубриках, а також еквіваленти різними мовами. Лексикографічні принципи оброблення Словника, запропоновані чехословацькою редколегією, було обговорено й прийнято Міжнародною термінологічною комісією і на їх основі розпочато лексикографічне оформлення Словника. Робота спиралася на відібрані терміни й запропоноване їхнє системне розміщення в першому томі, що було затверджено на засіданнях МТКЛ в 1967 р. у Варшаві та в 1968 р. в містах Братислава і Моравани. У процесі завершення роботи над Словником оброблялися зауваження рецензентів і результати консультацій із членами ЧСТЛК і МТКЛ [3, с. XV–XXVI].

З 1963 по 1968 рр. Комісія з лінгвістичної термінології (за такою назвою) продовжує працювати під головуванням О. В. Ісаченка. Головою

Комісії з літературознавчої термінології (за такою назвою) стає Ю. Крижановський.

У період з 1968 по 1978 рр. незмінними очільниками обох Комісій були Ю. Крижановський (Комісія з літературознавчої термінології) та Ян Горецький (Комісія з лінгвістичної термінології), який виконував обов'язки голови аж до 1998 р.

У 1977 р. у Празі вийшов 1-ий том “Словника слов'янської лінгвістичної термінології” (науковий редактор А. Єдлічка, рецензенти – Ян Горецький, О. Лешка й Й. Фахек) [6], до якого ввійшло 2266 понять-термінів, розміщених за системним принципом, та їхніх еквівалентів на 11-ти слов'янських мовах (чеській, словацькій, польській, серболужицькій, російській, українській, білоруській, болгарській, македонській, сербохорватській, словенській) і на 3-х західних мовах (англійській, французькій, німецькій). Основну увагу в Словнику зосереджено на лінгвістичній термінології (загальній), використаній у славістичних працях. Поза увагою залишилися вузькогалузеві й індивідуальні поняття-терміни. В першому томі терміни згруповано за 9-ма розділами: 1-й містить загальнолінгвістичні терміни, в 2–7 розділах терміни розміщено відповідно до окремих рівнів структури мови (від фонетичних і фонологічних до синтаксичних термінів); у 8-му розділі представлено стилістичні терміни, а в 9-му розділі-додатку – терміни нових лінгвістичних напрямів, методів і шкіл. Визначення термінів подано лише в окремих випадках [6, с. XV–XXVI].

У 1979 р. вийшов 2-ий том Словника (науковий редактор А. Єдлічка), в якому наведено алфавітні реєстри термінів на всіх 14-ти мовах [7].

Після виходу Словника, згадує О. В. Суперанська, Термінологічна комісія під керівництвом Яна Горецького збиралася на чергових конгресах славістів, проте як такої діяльності не здійснювала. Підкомісія зі слов'янської ономастики активно працювала в 70-х рр. Від Росії в ній брали участь Н. В. Подольська і О. В. Суперанська [5, с. 8]. Результатом роботи стали праці: “Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik” (J. Svoboda, V. milauer, L. Olivova-Nezbedová, Praha, 1973) [8] і “Основен систем и терминологија на словенската ономастика. Основная система и терминология славянской ономастики. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik” (Скоп'є, 1983) [1] (з опертям на “Проект української ономастичної термінології” В. В. Німчука, 1966). За матеріалами [1] Н. В. Подольська пізніше видала “Словарь русской ономастической терминологии” (М., 1978 і 1988) [2].

З цього періоду до 2008 р. Термінологічна комісія фактично не працювала.

У вересні 2008 р. за ініціативою С. Гайди на XIV Міжнародному з'їзді славістів було сформовано Комісію з термінознавства (“СлавТерм”), яку на період 2008–2013 рр. очолив В. Татаринів (Росія). До складу Комісії ввійшли: від Росії – В. Татаринів (голова), В. Кульпіна (заступник), С. Казарина (секретар), А. Ліпгарт, Ю. Марчук, З. Палютина; від України – В. Дубічинський; від Білорусі – В. Щербін; від Польщі – С. Гайда, В. Змарзер, Ю. Люкшин; від Болгарії – М. Попова; від Фінляндії – І. Вехмас-Лехто, І. Кудашев. Загальні положення роботи Комісії зазначено в її Програмі на

2008–2013 рр. Зокрема, Комісія ставила собі за завдання: подальше розроблення загальної теорії терміна та його сутнісних характеристик; осмислення сучасної структури термінознавства; участь у заходах щодо покращення термінологічної й термінознавчої освіти; розроблення рекомендацій щодо використання термінологічних досягнень термінознавства в термінографії, термінодидактиці та інших прикладних сферах; налагоджування контактів із різними термінологічними організаціями.

У 2009 р. побачив світ 1-ий номер теоретичного журналу з проблем термінознавства й термінологістики “Славянское терминоведение” (головний редактор В. А. Татаринев), який заснувала Комісія [4]. З ініціативи В. К. Щербіна, одного з членів Комісії, його було презентовано на VI Міжнародній науковій конференції “Современные проблемы лексикографии” (2009 р., Гродно, Білорусь). Появу нового періодичного видання привітав Голова Міжнародного комітету славистів О. О. Лукашанець. У номері представлено такі рубрики: “Общее терминоведение”, “Отраслевое терминоведение”, “Терминография”, “Рецензии”, “Терминологические новости”, “Публикации Российского терминологического общества РоссТерм”, “Хроника терминологических событий”. На сторінках журналу розкрито проблематику витоків слов’янської термінотворчості, російської, української та білоруської шкіл термінознавства.

За рішенням XV Міжнародного з’їзду славистів, який відбувся 20–27 серпня 2013 р., Термінологічну комісію (ТК МКС) на 2013–2018 рр. очолила В. Л. Івашенко (Україна). Комісія розпочала роботу в такому персональному складі: Україна – В. Л. Івашенко (голова), В. В. Дубічинський (секретар), І. М. Кочан; Білорусь – В. К. Щербін (заступник), О. В. Зубов, К. П. Любецька, Л. В. Ричкова; Польща – С. Гайда, В. Змарзер, Ю. Люкшин, Е. Вольніч-Павловська, М. Малачовіч; Росія – З. І. Комарова, С. Д. Шелов, С. В. Гриньов, О. Й. Голованова, Ю. М. Марчук, Е. А. Сорокіна; Хорватія – М. Братаніч, М. Міхалевич, Л. Худечек, К. Льюїс; Словенія – М. Жагар Карер, М. Й. Томазин, Т. Файфер; Чехія – Р. Коцурек, І. Боздехова, Г. М. Миронова; Сербія – В. Йованович; Македонія – Я. Стрезовська. Концептуальні положення та завдання Комісії сформульовано в Програмі на 2013–2018 рр., орієнтованій на консолідацію зусиль термінологів слов’янського світу з визначення основних дослідницьких напрямів розвитку теоретичного термінознавства та його методологічних засад у слов’янських країнах, вивчення загальних тенденцій розвитку слов’янської термінографії й формування сфери термінографічного прогнозування, виявлення основних напрямів термінологічної діяльності та навчання термінології, розвитку професійної лінгводидактики й підготовки спеціалістів-термінологів у різних слов’янських країнах.

У грудні 2013 р. Термінологічна комісія при МКС розпочала роботу над написанням колективної монографії “Слов’янське термінознавство кінця ХХ – початку ХХІ століть”. В українських виданнях “Українська термінологія і сучасність” (з 2013 р.), “Термінологічний вісник” (з 2015 р.) започатковано рубрику “Слов’янське термінознавство”.

За дорученням координатора комісій при МКС на 2013–2018 рр. П. Женюха у вересні – грудні 2014 р. було створено сайт Комісії.

Члени Термінологічної комісії при МКС проводять регулярні робочі зустрічі й засідання з обговорення організаційних питань та виконання задекларованих у Програмі завдань на 2013–2018 рр. У вересні – грудні 2013 р. відбулися робочі зустрічі в Любляні (Словенія), Загребі (Хорватія), Варшаві (Польща); у жовтні 2015 р. – у Варшаві (Польща). 21 квітня 2015 р. в Києві (Україна) на засіданні Термінологічної комісії було затверджено її новий склад, план поетапної роботи на 2015–2018 рр., заслухано звіти членів Комісії про роботу за грудень 2013 р. – квітень 2015 р., обговорено питання створення електронної версії термінознавчої і термінографічної баз даних.

У співпраці з Комісією лінгвістичної бібліографії при МКС (голова З. Е. Руднік-Карватова) Термінологічна комісія при МКС за сприяння Комітету наукової термінології та Інституту української мови НАН України організувала й провела 22–24 квітня 2015 р. в Києві X (ювілейну) Міжнародну наукову конференцію “Українська термінологія і сучасність”, у якій активну участь взяли члени обох комісій.

Загалом діяльність Термінологічної комісії при МКС сьогодні спрямована на: 1) узагальнення досвіду наукових пошуків у галузі термінознавства кінця ХХ – початку ХХІ ст. у форматі інвентаризації та систематизації а) персоналій відомих слов’янських термінологів, б) фундаментальних термінознавчих праць, в) загальнонаукових і галузевих словників, г) термінологічних організацій і шкіл, ґ) спецкурсів, підручників, навчальних посібників із термінології, д) термінологічної діяльності в різних слов’янських країнах; 2) розроблення концепції єдиного слов’янського термінологічного простору у форматі підготовки до створення відповідних термінознавчих корпусів; 3) співпрацю з термінологічними організаціями різних країн, яка передбачає участь у наукових конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах та наукових проектах.

1. Основен систем и терминологија на словенската ономастика. Основная система и терминология славянской ономастики. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik. – Скопје – Скопье – Skopje : Македонска академија на науките и уметностите, 1983. – 412 с.
2. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская ; [отв. ред. А. В. Суперанская]. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М. : Наука, 1978. – 198 с. ; 1988. – 187 с.
3. Предисловие // Slovník slovanské lingvistické terminologie. Словарь славянской лингвистической терминологии. Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology / [věd. red. ; научн. ред. ; scient. ed. A. Jedlička]. – Praha : Academia, 1977. – Svazek 1. – С. XV–XXVI.
4. Славянское терминоведение : теоретический журнал [по проблемам терминоведения и терминологистики] / [гл. ред. В. А. Татаринov]. – М. ; Минск : Московский Лицей, 2009. – № 1. – 32 с.
5. Суперанская А. В. Из истории Терминологической комиссии Международного комитета славистов / А. В. Суперанская // Славянское терминоведение : теоретический журнал [по проблемам терминоведения и терминологистики] / [гл. ред. В. А. Татаринov]. – М. ; Минск : Московский Лицей, 2009. – № 1. – С. 7–8.
6. Slovník slovanské lingvistické terminologie. Словарь славянской лингвистической терминологии. Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology / [věd. red. ; научн. ред. ; scient. ed. A. Jedlička]. – Praha : Academia, 1977. – Svazek 1. – 553 str.

7. Slovník slovanské lingvistické terminologie. Словарь славянской лингвистической терминологии. Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology / [věd. red. ; научн. ред. ; scient. ed. A. Jedlička]. – Praha : Academia, 1979. – Svazek 2. – 483 str.
8. Svoboda J. Grundsystem und Terminologie der slawischen Onomastik / J. Svoboda, V. Šmilauer, L. Olivova-Nezbedová // Zpravodaj Mistopisné Komise ČSAV. – 1973. – № 14. – S. 1–280.